TEISINGUMO TEISMO (didžioji kolegija) SPRENDIMAS

2014 m. rugsėjo 3 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą — Direktyva 2001/29/EB — Autorių teisės ir gretutinės teisės — Atgaminimo teisė — Išimtys ir apribojimai — „Parodijos“ sąvoka — Autonomiška Sąjungos teisės sąvoka“

Byloje C-201/13

dėl *hof van beroep te Brussel* (Belgija) 2013 m. balandžio 8 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2013 m. balandžio 17 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Johan Deckmyn,

Vrijheidsfonds VZW

prieš

Helena Vandersteen,

Christiane Vandersteen,

Liliana Vandersteen,

Isabelle Vandersteen,

Rita Dupont,

Amoras II CVOH,

WPG Uitgevers België

TEISINGUMO TEISMAS (didžioji kolegija),

kurį sudaro pirmininkas V. Skouris, pirmininko pavaduotojas K. Lenaerts, kolegijų pirmininkai R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič, L. Bay Larsen, A. Borg Barthet ir M. Safjan, teisėjai A. Rosas, G. Arestis, D. Šváby, A. Prechal (pranešėja), C. Vajda ir S. Rodin,

generalinis advokatas P. Cruz Villalón,

posėdžio sekretorė M. Ferreira, vyriausioji administratorė,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2014 m. sausio 7 d. posėdžiui,

* Proceso kalba: nyderlandų.

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

— J. Deckmyn, atstovaujamo *advocaat* B. Siffert,

— Belgijos vyriausybės, atstovaujamos J.-C. Halleux ir C. Pochet,

— Europos Komisijos, atstovaujamos J. Samnadda, F. Wilman ir T. van Rijn,

susipažinęs su 2014 m. gegužės 22 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (OL L 167, p. 10; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 17 sk., 1 t., p. 230) 5 straipsnio 3 dalies k punkto išaiškinimo.

2 Šis prašymas pateiktas sprendžiant J. Deckmyn ir ne pelno asociacijos *Vrijheidsfonds VZW* (toliau – *Vrijheidsfonds*), viena šalis, ir komiksų „Suske en Wiske“ (prancūzų k. „Bob et Bobette“) autoriaus W. Vandersteen įvairių įpėdinių bei su šiais kūriniais susijusių teisių turėtojų (toliau – Vandersteen ir kt.), kita šalis, ginčą dėl to, kad J. Deckmyn platino kalendorių, kuriame buvo pateiktas piešinys (toliau – pagrindinėje byloje nagrinėjamas piešinys), panašus į piešinį ant vieno iš komiksų serijos „Suske en Wiske“ albumų viršelio.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

3 Direktyvos 2001/29 3 konstatuojamojoje dalyje nustatyta:

„Siūlomas derinimas padės įgyvendinti keturias vidaus rinkos laisves ir yra susijęs su pagrindinių teisės, ypač nuosavybės teisės, įskaitant intelektinę nuosavybę, saviraiškos laisvės ir visuomenės intereso principų laikymusi.“

4 Pagal šios direktyvos 31 konstatuojamąją dalį:

„Turi būti išlaikyta derama pusiausvyra tarp įvairių kategorijų teisių turėtojų teisių ir interesų, taip pat tarp įvairių kategorijų teisių turėtojų ir saugomų objektų naudotojų. <...>“

5 Šios direktyvos 5 straipsnio „Išimtys ir apribojimai“ 3 dalyje nustatyta:

„Valstybės narės 2 ir 3 straipsniuose [pavadintuose atitinkamai „Atgaminimo teisė“ ir „Teisė viešai paskelbti kūrinius ir teisė kitus objektus padaryti viešai prieinamus“] nustatytoms teisėms gali nustatyti išimtis arba apribojimus šiais atvejais, kai:

<...>

k) naudojama karikatūrai, parodijai ar pastišui;

<...>“

Belgijos teisė

6 1994 m. birželio 30 d. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (*Belgisch Staatsblad*, 1994 m. liepos 27 d., p. 19297) 22 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Jeigu kūrinys buvo teisėtai paskelbtas, autorius negali drausti:

<...>

6° karikatūrų, parodijų arba pastišų, atsižvelgiant į sąžiningą naudojimą;

<...>“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

7 J. Deckmyn yra politinės partijos *Vlaams Belang* narys, o *Vrijheidsfonds* įstatuose įtvirtintas su pelno siekimu nesusijęs tikslas – finansiškai ir materialiai remti šią politinę partiją.

8 Per 2011 m. sausio 9 d. Naujųjų Metų proga Gento miesto (Belgija) organizuotą priėmimą J. Deckmyn išdalijo 2011 m. kalendorius, kuriuose paminėta, kad jis yra atsakingasis jų leidėjas. Ant šių kalendorių viršelių buvo pagrindinėje byloje nagrinėjamas piešinys.

9 Šis piešinys buvo panašus į piešinį, pateiktą ant vieno iš komiksų serijos „Suske en Wiske“ albumo „De Wilde Weldoener“ („Pasiutęs geradaris“), nupieštą W. Vandersteen 1961 m., viršelio; piešinio pavadinimas prancūzų kalba yra „La tombe hindoue“. Jame buvo pavaizduotas vienas iš pagrindinių šio albumo personažų, apsigaubęs baltu apsiaustu ir mėtantis monetas į žmones, bandančius jas surinkti. Pagrindinėje byloje nagrinėjamame piešinyje šis personažas pakeistas Gento miesto meru, o monetas renkantys asmenys pakeisti burkas vilkinčiais nebaltaodžiais asmenimis.

10 Manydami, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas piešinys ir jo viešas paskelbimas pažeidžia atitinkamas jų turimas autorių teises, Vandersteen ir kt. pareiškė J. Deckmyn ir *Vrijheidsfonds* ieškinį *rechtbank van eerste aanleg te Brussel* (Briuselio pirmosios instancijos teisme); šis teismas įpareigojo pastaruosius nutraukti bet kokį šio piešinio naudojimą, taip pat skyrė periodinę baudą tuo atveju, jei įpareigojimas nebus vykdomas.

11 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme, kuriame pateiktas apeliacinis skundas dėl pirmąja instancija priimto sprendimo, J. Deckmyn ir *Vrijheidsfonds* visų pirma tvirtino, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas piešinys – tai politinė karikatūra, kuri yra leidžiama parodija pagal 1994 m. birželio 30 d. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 6° punktą.

12 Vandersteen ir kt. ginčija tokį aiškinimą, nes, jų manymu, parodija turi atitikti tam tikras sąlygas, kurios nagrinėjamu atveju neįvykdytos, būtent: turėti tikslą kritikuoti, pati būti originali, būti humoristinio pobūdžio, siekti pasišaipyti iš originalaus kūrinio ir nepanaudoti daugiau vaizdinių jo detalių, nei yra griežtai būtina tam, kad būtų sukurta parodija. Atsižvelgdami į tai, jie taip pat tvirtina, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamu piešiniu perteikiama diskriminavimo idėja, nes personažai, kurie originaliame kūrinyje renka mėtomas monetas, pakeisti burkas vilkinčiais nebaltaodžiais asmenimis.

13 Šiomis aplinkybėmis *hof van beroep te Brussel* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar sąvoka „parodija“ yra autonomiška Sąjungos teisės sąvoka?

2. Jeigu taip, ar tuomet parodija turi atitikti tokias sąlygas arba turėti tokius požymius:

   — būti originaliai savita (originalumas),

   — būti būtent tokia, kad parodija pagrįstai negalėtų būti priskirta originalaus kūrinio autoriui,

   — būti skirta pasijuokti arba išjuokti, neatsižvelgiant į tai, ar išreikšta galima kritika taikoma originaliam kūriniui arba kuriam nors kitam dalykui ar asmeniui,

   — turi būti nurodytas parodijuojamo kūrinio šaltinis?

3. Ar kūrinys turi atitikti dar kokias nors sąlygas arba turėti kokių nors požymių, kad galėtų būti laikomas parodija?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

14 Primintina, kad pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką iš vienodo Sąjungos teisės taikymo ir lygybės principo reikalavimų matyti, jog Sąjungos teisės nuostatoje, kurioje aiškiai nenurodoma valstybių narių teisė tam, kad būtų nustatyta tokios nuostatos prasmė bei apimtis, įtvirtinti terminai visoje Europos Sąjungoje paprastai turi būti aiškinami autonomiškai ir vienodai, atsižvelgiant į nuostatos kontekstą ir nagrinėjamu teisės aktu siekiamą tikslą (Sprendimo *Padawan*, C-467/08, EU:C:2010:620, 32 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).

15 Iš šios teismo praktikos matyti, kad „parodijos“ sąvoka, įtvirtinta direktyvos, kurioje nėra jokios nuorodos į nacionalinės teisės sistemas, nuostatoje, laikytina autonomiška Sąjungos teisės sąvoka ir vienodai aiškintina jos teritorijoje (šiuo klausimu žr. Sprendimo *Padawan*, EU:C:2010:620, 33 punktą).

16 Tokio aiškinimo nepaneigia tai, kad Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punkte įtvirtinta išimtis yra neprivalomojo pobūdžio. Iš tiesų aiškinimas, pagal kurį tokią išimtį nustačiusios valstybės narės gali įtvirtinti nesuderintus ir – nelygu valstybė narė – varijuoti galinčius jos parametrus, prieštarautų šios direktyvos tikslui (šiuo klausimu žr. Sprendimo *Padawan*, EU:C:2010:620, 36 punktą ir Sprendimo *ACI Adam ir kt.*, C-435/12, EU:C:2014:254, 49 punktą).

17 Todėl į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punktas aiškintinas taip, kad šioje nuostatoje esanti sąvoka „parodija“ yra autonomiška Sąjungos teisės sąvoka.

Dėl antrojo ir trečiojo klausimų

18 Antruoju ir trečiuoju klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismo klausia, kaip turi būti suprantama Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punkte numatyta parodijos išimtis. Jis būtent klausia, ar parodijos sąvoka priklauso nuo tam tikrų sąlygų, kurias jis išvardija savo antrajame klausime, buvimo.

19 Primintina, kad, Direktyvoje 2001/29 nesant jokio parodijos sąvokos apibrėžimo, šio termino reikšmė ir apimtis, remiantis nusistovėjusia Teisingumo Teismo praktika, turi būti nustatytos pagal įprastą jo reikšmę bendrinėje kalboje, atsižvelgiant į kontekstą, kuriam esant jis vartojamas, ir teisės aktų, kuriuose jis įtvirtintas, tikslus (šiuo klausimu žr. Sprendimo *Diakité*, C-285/12, EU:C:2014:39, 27 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką).

20 Kalbant apie įprastą „parodijos“ termino reikšmę bendrinėje kalboje, yra aišku, kad, kaip pažymėjo generalinis advokatas savo išvados 48 punkte, pagrindiniai parodijos požymiai yra, viena vertus, rėmimasis egzistuojančiu kūriniu, kartu esant suvokiamiems skirtumams, palyginti su juo, ir, kita vertus, humoro arba pajuokos išreiškimas.

21 Nei iš „parodijos“ termino įprastos reikšmės bendrinėje kalboje, nei, kaip teisingai pažymi Belgijos vyriausybė ir Europos Komisija, iš Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punkto teksto nematyti, kad šiai sąvokai būtų taikomos prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo antrajame klausime nurodytos sąlygos, pagal kurias parodija, be to, kad turėtų suvokiamų skirtumų, palyginti su parodijuojamu originaliu kūriniu, turėtų būti originaliai savita, ją turėtų būti galima pagrįstai priskirti kitam asmeniui nei pačiam originalaus kūrinio autoriui, ji turėtų būti susijusi su pačiu originaliu kūriniu arba joje turėtų būti nurodytas parodijuojamo kūrinio šaltinis.

22 Tokio aiškinimo nepaneigia Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punkto, kuriame įtvirtinta šios direktyvos 2 ir 3 straipsniuose numatytų teisių išimtis ir kuris dėl to turi būti aiškinamas siaurai, kontekstas (šiuo klausimu žr. Sprendimo *ACI Adam ir kt.*, EU:C:2014:254, 23 punktą).

23 Iš tiesų parodijos sąvokos aiškinimas bet kuriuo atveju turi leisti išsaugoti taip nustatytos išimties veiksmingumą ir laikytis jos tikslo (šiuo klausimu žr. Sprendimo *Football Association Premier League ir kt.*, C-403/08 ir C-429/08, EU:C:2011:631, 163 punktą).

24 Taigi tai, kad Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punktas yra išimtis, nelemia šios nuostatos taikymo srities susiaurinimo sąlygomis, kaip antai nurodytomis šio sprendimo 21 punkte, kurios neišplaukia nei iš „parodijos“ termino įprastos reikšmės bendrinėje kalboje, nei iš šios nuostatos teksto.

25 Kalbant apie Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punkte nurodytą tikslą, reikia priminti bendrai šia direktyva siekiamus tikslus, tarp kurių, kaip matyti iš šios direktyvos 3 konstatuojamosios dalies, yra tikslas atlikti suderinimą, kuris padės įgyvendinti keturias vidaus rinkos laisves ir yra susijęs su pagrindinių teisės, ypač nuosavybės teisės, įskaitant intelektinę nuosavybę, saviraiškos laisvės ir visuomenės intereso principų laikymusi. Yra aišku, kad parodija – tinkama priemonė nuomonei išreikšti.

26 Be to, kaip matyti iš Direktyvos 2001/29 31 konstatuojamosios dalies, šios direktyvos 2 ir 3 straipsniuose nurodytų teisių išimtimis, numatytomis šios direktyvos 5 straipsnyje, siekiama išlaikyti „deramą pusiausvyrą“ tarp, viena vertus, autorių teisių bei interesų ir, kita vertus, saugomų kūrinių naudotojų teisių ir interesų (šiuo klausimu žr. Sprendimo *Padawan*, EU:C:2010:620, 43 punktą ir Sprendimo *Painer*, C-145/10, EU:C:2011:798, 132 punktą).

27 Tai reiškia, kad konkrečiu atveju taikant parodijos išimtį pagal Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punktą reikia išlaikyti deramą, viena vertus, šios direktyvos 2 ir 3 straipsniuose nurodytų asmenų interesų ir teisių ir, kita vertus, saugomo kūrinio naudotojo, kuris remiasi parodijos išimtimi pagal šio 5 straipsnio 3 dalies k punktą, saviraiškos laisvės pusiausvyrą.

28 Siekiant patikrinti, ar konkrečiu atveju taikant parodijos išimtį pagal Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punktą ši derama pusiausvyra išlaikoma, reikia atsižvelgti į visas konkretaus atvejo aplinkybes.

29 Taigi, dėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamo ginčo pažymėtina: kadangi, Vandersteen ir kt. nuomone, pagrindinėje byloje nagrinėjamame piešinyje personažai, kurie originaliame kūrinyje renka mėtomas monetas, pakeisti burkas vilkinčiais nebaltaodžiais asmenimis, šiuo piešiniu perteikiama diskriminavimo idėja, ir taip saugomas kūrinys susiejamas su tokia idėja.

30 Jeigu iš tikrųjų yra taip (tai turi įvertinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas), reikia priminti nediskriminavimo dėl rasės, odos spalvos ir etninės priklausomybės principo svarbą, atsižvelgiant į tai, kaip šis principas sukonkretintas 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyvoje 2000/43/EB, įgyvendinančioje vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės (OL L 180, p. 22; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 20 sk., 1 t., p. 23), ir patvirtintas, be kita ko, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnio 1 dalyje.

31 Esant tokioms sąlygoms, Direktyvos 2001/29 2 ir 3 straipsniuose numatytų teisių turėtojai, kaip antai, Vandersteen ir kt., iš esmės turi teisėtą interesą, kad saugomas kūrinys nebūtų siejamas su tokia idėja.

32 Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atsižvelgęs į visas pagrindinės bylos aplinkybes, turi įvertinti, ar taikant parodijos išimtį pagal Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punktą ir padarius prielaidą, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas piešinys atitinka šio sprendimo 20 punkte nurodytus pagrindinius požymius, išlaikoma derama pusiausvyra, į kurią daroma nuoroda šio sprendimo 27 punkte.

33 Todėl į antrąjį ir trečiąjį klausimus reikia atsakyti, kad Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punktas aiškintinas taip, kad pagrindiniai parodijos požymiai yra, viena vertus, rėmimasis egzistuojančiu kūriniu, kartu esant suvokiamiems skirtumams, palyginti su juo, ir, kita vertus, humoro arba pajuokos išreiškimas. „Parodijos“, kaip ji suprantama pagal šią nuostatą, sąvokai netaikomos sąlygos, pagal kurias parodija, be to, kad turėtų suvokiamų skirtumų, palyginti su parodijuojamu originaliu kūriniu, turėtų būti originaliai savita, ją turėtų būti galima pagrįstai priskirti kitam asmeniui nei pačiam originalaus kūrinio autoriui, ji turėtų būti susijusi su pačiu originaliu kūriniu arba joje turėtų būti nurodytas parodijuojamo kūrinio šaltinis.

34 Be to, konkrečiu atveju taikant parodijos išimtį pagal Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punktą reikia išlaikyti deramą, viena vertus, šios direktyvos 2 ir 3 straipsniuose nurodytų asmenų interesų ir teisių ir, kita vertus, saugomo kūrinio naudotojo, kuris remiasi parodijos išimtimi pagal šio 5 straipsnio 3 dalies k punktą, saviraiškos laisvės pusiausvyrą.

35 Atsižvelgęs į visas pagrindinės bylos aplinkybes, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įvertinti, ar taikant parodijos išimtį pagal Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punktą ir padarius prielaidą, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas piešinys atitinka minėtus pagrindinius parodijos požymius, išlaikoma ši derama pusiausvyra.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

36 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti tas teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (didžioji kolegija) nusprendžia:

1. **2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo 5 straipsnio 3 dalies k punktas turi būti aiškinamas taip, kad šioje nuostatoje esanti sąvoka „parodija“ yra autonomiška Sąjungos teisės sąvoka.**

2. **Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punktas turi būti aiškinamas taip, kad pagrindiniai parodijos požymiai yra, viena vertus, rėmimasis egzistuojančiu kūriniu, kartu esant suvokiamiems skirtumams, palyginti su juo, ir, kita vertus, humoro arba pajuokos**

išreiškimas. „Parodijos“, kaip ji suprantama pagal šią nuostatą, sąvokai netaikomos sąlygos, pagal kurias parodija, be to, kad turėtų suvokiamų skirtumų, palyginti su parodijuojamu originaliu kūriniu, turėtų būti originaliai savita, ją turėtų būti galima pagrįstai priskirti kitam asmeniui nei pačiam originalaus kūrinio autoriui, ji turėtų būti susijusi su pačiu originaliu kūriniu arba joje turėtų būti nurodytas parodijuojamo kūrinio šaltinis.

Be to, konkrečiu atveju taikant parodijos išimtį pagal Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punktą reikia išlaikyti deramą, viena vertus, šios direktyvos 2 ir 3 straipsniuose nurodytų asmenų interesų ir teisių ir, kita vertus, saugomo kūrinio naudotojo, kuris remiasi parodijos išimtimi pagal šio 5 straipsnio 3 dalies k punktą, saviraiškos laisvės pusiausvyrą.

Atsižvelgęs į visas pagrindinės bylos aplinkybes, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įvertinti, ar taikant parodijos išimtį pagal Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punktą ir padarius prielaidą, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas piešinys atitinka minėtus pagrindinius parodijos požymius, išlaikoma ši derama pusiausvyra.

Parašai.